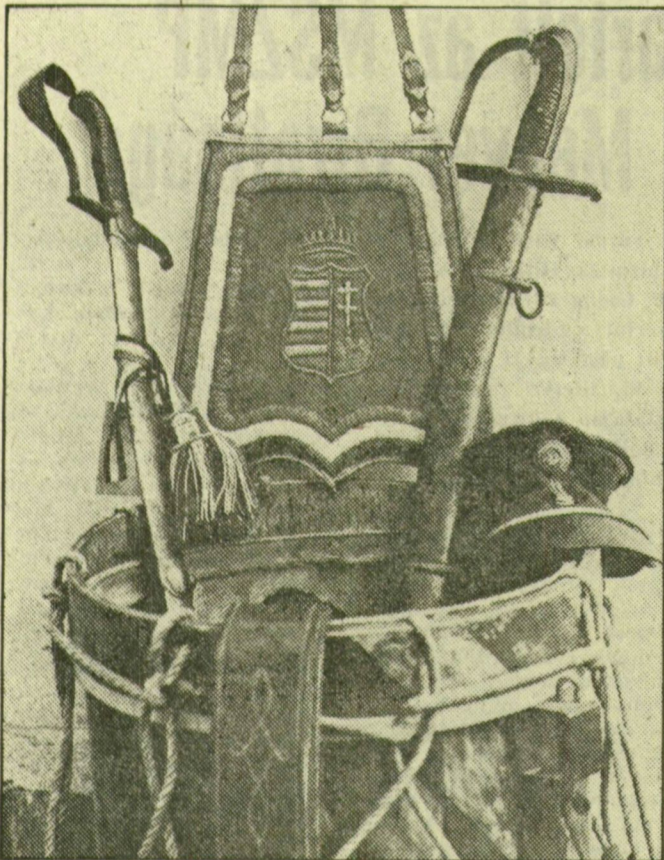

Tárgyi emlékek 1848-ból

„... lemenve is dicsérve lesz a nap.”

Nagy László felvétele

Ugye sokan matattak furcsa, remegő izgalommal már padlás és pince szögletében, fiókok mélyén, ahol szülei, nagyszülei, dédapái megsárgult levelei, fényképei, cigarettatárcája, vagy szemüvegtojka pihen évtizedek óta várva egy-egy alkalomra, hogy meglevenedjen a tárgyak beszédes múltja. Volt persze sajnos olyan idők is, amikor el kellett felejtetni elődeink történetét, saját nemzetünk történelmét.

Valami hasonló izgalommal lép be az ember múzeumok kiállítótermeibe, vagy a szerencsésebbek raktárák homályos zugai-ba. Mi is így voltunk, amikor a Fekete Házban megpillantottuk nemzeti ünnepünk előtt néhány nappal az 1848-ban használt kardokat, sapkákat, a csatára serkentő dobot, a koronás címerrel díszített hímfestett tarsolyt, amely 48-as huszárajnák egyik éke volt.

141 éve a független, szabad, demokratikus hazáért minden áldozatot vállalóakra emlékezünk és azokra is, akik az eltelt közel száz év alatt arról fiúra hagyták örökölni ezeket a tárgyakat, talán figyelmeztetve is. Reméljük, ma is előkerül még néhány ereklye, egy-egy ilyen emléktörredék. Az eddigi adományozók a legtöbbet tették: átadták a szakembereknek, hogy múzeumunkban mi és a következő generációk is láthassák, emlékezve a jeles napokra, azok résztvevőire.

Cz. J.

Képek a szabadságharcból

Lapok a forradalom és szabadságharc történetéből címmel albumot jelentetett meg a Múzsák Közművelődési Kiadó. Korabeli írásos és képes dokumentumok, fotók, rajzok, csataképek idézik közel a történelmi eseményeket, a Magyar Nemzeti Múzeum és Haditörténelmi Intézet és Múzeum gyűjteményéből származó anyag jólismert portrék, képzőművészeti ábrázolások közül és kevésszer publikált dokumentumokból áll össze. Képeink az albumból valók

Honvédtoborzás

A magyar sereg Pákozdnál szeptember 29-én visszaveri a támadó Jellasicsot.

Lépcsőfokok az országos történelemhez

Az elmúlt hetekben néhány nap különbséggel a sorozat újabb darabjait hozta a postás. A szerzői, nyomdai, kiadói és egyéb okok véletlen összejátszása folytán előbb Varsányi Péter István: *Szerbek és magyarok között a Tisza mentén* (Csernovics Péter politikai pályája) című kötetét kaptam meg, mely a sorozat negyedik darabja, majd Gilicze János és Vigh Zoltán közlésében Náway Lajos politikai jegyzetei (1910–1912) című munka jelent meg, a vállalkozás második köteteként. Közben megtudtam, hogy a hiányzó harmadik könyv a szerző késedelme miatt csúszik. Mindenesetre az már a tartalmi ismertetés előtt egyértelmű, hogy ez a példamutató könyvsorozat erősíti a regionális szemléletet, gyűjtőhelye a legrangosabb helytörténeti munkáknak, integrálja e tájegység tudományos életének, történelmi bűvarkódásainak, igazolója, színezője, háttérfestője a történettudomány általános megállapításainak.

*

„Az ő, idők által kipróbált magát soha megtagadni nem tudott vaskövekezettségű jelmeze kezeskedik arról: hogy nála lemenve is dicsérve lesz a nap” – írta Csernovics Péter első életrajzírója, Fábrián Gábor. Vajon tudjuk-e ki ez a szerb nevű magyar férfiú, akinek politikai pályaképét ebben a kötetben fölrajzolja Varsányi Péter István. Életrajzának ismeretében nyugodtan állíthatom, ez az emberi sors nem tanulságok nélkül való. Minden erőszakolt aktualizálás nélkül olyan mai sorkérdésekre rimel az időből, mint az emberi politikai elhivatottság, anyamemzet és nemzetiség, egymással szembe, a kölcsönös érdekek felismerése, a politikai toleranciai, elmélet és gyakorlati megvalósítás ellentmondásai. Csernovics szemlélyére, mint a szerző írja bevezetőjében, a hődemunkássárhelyi monográfiák munkálatai során figyelt föl, s az ezt követő érdeklődő bűvarkódás hozta meg a pályakép megrajzolásának lehetőségét. Mint életpályá rendkívül izgalmas, mint politikai oknyomozás roppantul tanulságos. E kettős kötésben van a kötet legfőbb értéke. Mácsán született 1810-ben, 1892-ben halt meg, 82 évesen. Életének leginkább évezet szakasza öszkeapcsolódik az 1848-as forradalommal és a szabadságharc kezdetével, hiszen 1848. április 27. és július 28. között a kormánybiztos a – korabeli terminológia szerint – Nagy Magyar Alföld déli-dékeleti részén. Az ottani események döntően befolyásolták az ország sorsát, történelmi össze-

A Dél-Alföld földrajzi és politikai fogalom egyszerre... A Dél-Alföld régió... Ugyanakkor könnyen belátható, hogy maga a régió sem egységes... Önmagában a mikro-, illetve makrorégió (kis és nagy tájkorzet) fogalmak utalnak arra, hogy a régió korántsem egységes, mégkevésbé oszthatatlan fogalom... A regionális történetírás (főleg amennyiben a makrorégióra irányul a vizsgálódás) közvetlen lépcsőfokot jelent az országos történelemhez. – többek között ezekkel a gondolatokkal bocsátotta útjára Kristó Gyula professzor a *Dél-alföldi évszázadok* című sorozatot, melynek bábája a Csongrád Megyei Levéltár, de a vállalkozás szelleméhez igazodva kiadó tevékenységében együttműködik a Békés Megyei Tanács V. B. Koordinációs Szakbizottságával és a Csongrád Megyei Tanács V. B. Művelődési Osztályával. Erre a regionális szemléletű történelmi vizsgálódásra utal az elegáns küllemű, precíz szerkesztett, tipográfiaailag is igényes kötet (tervező Gaál Endre), borítóján a régi pecsétek összeállítás: Sigillum Comitatus Bekessiensis Anno 1724, Sigillum Comitatus Csongradiensis 1731, Csánád Vármegyének Pecskéje 1761 – Megújítva 1837, Sigillum Comitatus Bács-Bodrogiensis. Az útnak indító előszó az 1985-ben megjelent első kötetben – Blazovich László: Körös-Tisza-Maros köz középkori településrendjéről – olvasható. A levéltári vállalkozás tehát pontosan megfogalmazta elvárásait és kijelölte mércéjét is.

fonódtak Pest, Belgrád és Bécs politikai lépéseivel. Ezeknek az erővonalaknak metszéspontjában tevékenykedett Csernovics Péter.

vetek el – amnestiát adhasson, s büntetlenségét iránt tökéletesen biztosíthatja. Különösen ajánlja ezt a megbocsátást azok számára, kik vezérei szerepet visznek a lázadók közt, és azokat lecsendesíteni képesek. Csernovics Péternek csak dicséretére válik, hogy ezzel a lehetőséggel – nagyon is politikusan – élni tudott – állapítja meg a szerző.

Egy csak egy epizód a forradalom és szabadságharc történetéből. Csak néhány hónap egy ember életéből. S mégis mennyi különös, az elmúlt száz év történetében makacsul fel-feltörő hasonlatosság, párhuzam, tanulság. Talán több ilyen és hasonló művet olvasva nagyobb toleranciával és nagyobb empátikus készséggel politikáhatnának vezetőink.

*

A másik kötet néhány évtizeddel későbbi politikai küzdelmeke vezet bennünket. A közölt naplójegyzetek szerzője Náway Lajos (1870–1919), az 1700-as években Földeákra költözött Náway-család egyik sarja, aki középiskoláit Szegeden végezte, majd jogot hallgatott, s végigjárta a vármegyei hierarchia lépcsőfokait az aljegyzőségtől az alispánságig, mígnem képviselő, majd 1910 és 1912 között a képviselőház alelnöke. Ez időben írt naplója rendkívül szemléletes – bár természetesen egyoldalú és szubjektív – képet nyújt a politikai küzdelmekről, a képviselők viselt dolgoiról, az események megítéléséről, Az 1910-es választásoktól Tisza házelnökéig kíséri nyomon az eseményeket, bepillantást enged a kulisszák mögé, személyes pályájának, vágyainak és elképzeléseinek is teret enged húsz kötetére rugó naplójának és a között két könyve. Kendőzetlen stílus, szigorú bírálat a politikai ellenfelek tekintetében, egy olyan személyiség belső vallomása, aki személyes életét alárendelte politikai karrierjének. *Jászai Oszkár* így jellemezte: „... a dualista korszak egyik legműveltebb, leghajlékonyabb embere volt, aki emancipálni tudta magát a merev párturalom szempontjai alól és sok tekintetben megértést áruolt el a kor problémáival szemben.”

Néhány olyan részletet választottam a naplóból, mely nemcsak felkeltheti az olvasó érdeklődését, de napjaink izzó problémáira is utal. Így például az egymással rivalizáló pártok és személyiségek beháborúját és ugyanakkor toleranciakészségét szemléltetik. „A téli kampány alatt bizony néhány kellemtelen összejövetésem volt a t. ellenzékkel, helyesebben a Justh-párttal. Bármennyire tö-

rekedtem is a reám bízott feladatnak elfogulatlanul és becsülettel megfelelni, mégis a Justh-pártnak minden ürügy elég jónak látszott arra, hogy ellenem 'viharos jeleneteket' inscenírozzon. Ismerve e párt kultúrfokát (egypár kivételével eltekintve Holló, Földes, Bakonyi, Kelemen) főleg pedig erkölcsi (politikai erk.) tartalmát, nem csodálkozom azon, hogy e párt szemében szálka vagyok már azért is, mert ugyanazt a pozíciót töltöm be ma is, mint a koalíció eltűnt korszakában, amidőn a mai 'türelmetlen' kisebbség még mint kíméletlen többség élvezte a hatalom 'előnyét'...” Néhány hónappal későbbi bejegyzés: „A déli órákban felkeresett Justh az alelnöki szobámban. Főleg azért, hogy minden erőszakoskodási kísérletről lebeszéljen. Hangja ebben a percben a régi jóakarát kifejezője volt, és bár politikájától egy világ választ el, közszereplése nekem antipatikus, ebben a percben érzem, hogy a jóbarát kereset fel. De ugyancsak e beszélgetés kapcsán meggyőződtem arról is, hogy milyen nehéz lesz amit Tisza tőlünk az elnök-választási kiütése körül kíván.”

Egy másik bejegyzésnek is lehetnek mai reminiscenciái. A következő sorokban ugyanis a sajtó, a közvéleményformálás század eleji politikai életben játszott szerepével is foglalkozik. „Ezúttal nem a sajtó irányított a közvéleményt, hanem ellenkezéleg, a közvélemény felmentő üléte volt az, mely megerősített minden kísérletet, amely a 'Nap' piszkos ügyét sajtószabadság igazán nagy kérdésével egyetemi illetve azonosítani akarta. Ez épp annyira vált a közönség dicséretére, mint a sajtó előnyére is. Csak kuriózumként jegyzem fel, hogy a 'lelkesség' első percében az a terv is felmerült, hogy a Nap példányait az utcákon a 'haza-fias' képviselők árulják. Kár, hogy a szép terv nem vált valóra, és így nem gyönyörködhattunk abban a szép látványban, hogy néhány képviselőt egy nekik megfelelőbb működési terep láthassunk, de hát a t. rikkancs honatyák megérették az idők szelét és így elkerülték a neveltségessé válás gyilkoló fegyverét.” A bejegyzés előzménye pedig, hogy a Nap című bulvárlap, mely korábban is „gyalázatalkodó cikkeket” közölt, augusztus 18-i számában már „olyan mértékben sértette a jobbháziasok gondolkodását, a nemzet hagyományos lojalitását, hogy a miniszterelnök elérkezettnek látta az időpontot arra, hogy a 'lappal' szemben fellépjen. És ezért elrendelte, hogy a Nap aug. 18. példánya elkoboztassék, a sajtóügyi eljárás a szerző... ellen megindítás-sék, egyben helyeslőleg vette tudomásul a székesfőváros polgármesterének abbéli intézkedését is... amellyel a Naptól az utcai árusítás (kolportázs) engedélyét megvonja.” Szóval a század második évtizedének kezdetén is zajlott a közélet, s ennek jellemző és pikáns részletei bőséges adalékkul szolgálhatnak részint a politikai küzdelmek megértéséhez, részint a korabeli erőviszonyok fölméréséhez, de a századelő mindennapjainak érzékeléséhez is. „Náway, az Európát bejárt, anyagilag független földesúr – egyik utolsó példánya a reformkor békebeli, független közpennemességének” – summázzák személyiségét. Mindkét könyvet bőséges jegyzetanyag, mutatós teszi teljessé.

Két könyv, két korszak, két sajátos történelmi helyzet, két sors. Ilyen sorsokból, ilyen történelmi hullámverésekből, ilyen eseményekből áll össze nemzetünk történelme.

Tandí Lajos